

Jarosława Belowska, Aleksander Zarzeka, Łukasz Samoliński, Mariusz Panczyk, Joanna Gotlib

Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia Wydziału Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

P rzegląd piśmiennictwa pielęgniarskiego na przykładzie czasopisma „Problemy Pielęgniarstwa”

A literature review in nursing at the example of the journal “Nursing Topics”

Praca powstała przy wsparciu finansowym Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego (Grant Młodego Badacza, NZD/PM1/16).

STRESZCZENIE

Wstęp. Czasopismo „Problemy Pielęgniarstwa” jest oficjalnym pismem Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego, w którym są publikowane recenzowane artykuły pogładowe, oryginalne prace badawcze z dziedziny pielęgniarstwa i dziedzin pokrewnych, sprawozdania, komentarze, recenzje oraz oficjalne stanowiska międzynarodowych stowarzyszeń zawodowych.

Cel. Celem pracy była ilościowa i jakościowa analiza publikacji zamieszczonych w czasopiśmie „Problemy Pielęgniarstwa”.

Materiał i metody. Do analizy włączonych zostało 613 artykułów elektronicznych, opublikowanych w latach 2007–2015, wydanych w 34 zeszytach czasopisma. Średnio w jednym numerze czasopisma publikowanych jest 18 artykułów. Największy odsetek spośród wszystkich publikacji dotyczył prac oryginalnych i artykułów pogładowych.

Wyniki/Wnioski. W wyniku przeprowadzonej analizy dostępnych materiałów źródłowych zauważono znaczący rozwój tendencji do wydawania pozycji specjalistycznych i klinicznych w obszarze pielęgniarstwa, jednak rosnąca ich liczba nie jest tożsama ze wzrostem jakości. W ostatnich latach na łamach „Problemy Pielęgniarstwa” ukazuje się coraz więcej prac oryginalnych, co jest dobrym prognostykiem na przyszłość i świadectwem coraz większego zainteresowania pielęgniarek prowadzeniem badań naukowych.

Problemy Pielęgniarstwa 2016; 24 (2): 106–111

Słowa kluczowe: pielęgniarstwo; piśmiennictwo przeglądowe; badania naukowe pielęgniarskie

ABSTRACT

Introduction. “Nursing Topics” is the official journal of the Polish Nurses Association where reviewed articles, original research in the field of nursing and related fields, reports, commentaries, reviews and official statements of international professional associations are published.

Aim. The aim of the study was a quantitative and qualitative analysis of the publications listed in the journal “Nursing Topics”.

Material and methods. 613 electronic articles published between 2007–2015 were analyzed published in 34 issues. On average, 18 articles were published in a single issue of the journal. Original papers and review articles constituted the largest proportion of all publications.

Results/Conclusions. The analysis of available materials noted significant development of trend issuing specialized and clinical articles in nursing nevertheless a growing number of them is not ambiguous with the increase of their quality. In recent years in “Nursing Topics” appears more and more original works which is a good sign for the future and testimony of the increasing interest of scientific research by nurses.

Problemy Pielęgniarstwa 2016; 24 (2): 106–111

Key words: nursing; review literature as topic; nursing research

Adres do korespondencji: mgr Jarosława Belowska, Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia Wydziału Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, ul. Żwirki i Wigury 81, 02–091 Warszawa, tel./faks: (22) 57 20 490, (22) 57 20 491, e-mail: jaroslawa.belowska@wum.edu.pl, www.zakladdydaktyki.wum.edu.pl

DOI: 10.5603/PP.2016.0017

Wstęp

Czasopismo „Problemy Pielęgniarstwa” („Nursing Topics”) ukazuje się kwartalnie (4 numery w roku) od 1993 roku. Periodyk ten skierowany jest do szerokiego grona środowiska pielęgniarskiego, stawiającego na osobisty rozwój zawodowy i ustawiczną edukację. Od tego czasu opublikowano w tym czasopiśmie ponad 1000 artykułów naukowych i popularnonaukowych. Publikowane są w nim recenzowane artykuły poglądowe, oryginalne prace badawcze z obszaru pielęgniarstwa i dziedzin pokrewnych, prace kazuistyczne, sprawozdania, komentarze, recenzje oraz oficjalne stanowiska międzynarodowych pielęgniarskich stowarzyszeń zawodowych [1, 2].

Pismo jest indeksowane w siedmiu bazach: *Free Medical Journals*, *Google Scholar*, *Index Copernicus*, liście Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego, GBL (Główna Biblioteka Lekarska), *Ulrich’s Periodicals Directory* oraz *WorldCat*. Obecnie czasopismo wydawane jest przez wydawnictwo Via Medica [1].

Od początku istnienia czasopisma patronat nad nim sprawuje Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie, będące członkiem Międzynarodowej Rady Pielęgniarek ICN (*International Council of Nurses*) [1].

Cel pracy

Celem pracy była ilościowa i jakościowa analiza publikacji zamieszczonych w czasopiśmie „Problemy Pielęgniarstwa”.

Kryterium włączenia poszczególnych pozycji piśmiennictwa do przeglądu

Zastosowanym kryterium włączenia poszczególnych pozycji do prezentowanego przeglądu piśmiennictwa był czas, w którym opublikowano prace. Prezentowany przegląd piśmiennictwa obejmował okres od 1 stycznia 2007 do 30 listopada 2015 roku, obejmujący prace w wersji elektronicznej jako obecnie wersji pierwotnej czasopisma. Do prezentowanej analizy z obiektywnych względów nie zostały włączone dwa ostatnie wydania czasopisma z 2015 roku (numer 3/2015 i 4/2015) — w czasie przygotowywania tekstu do druku nie były jeszcze dostępne.

Przegląd piśmiennictwa

W analizowanym okresie (2007–2015) w „Problemach Pielęgniarstwa” ukazało się 613 publikacji wydanych w 34 zeszytach czasopisma. Średnio w jednym numerze czasopisma publikowanych jest 18 artykułów. Największy odsetek spośród wszystkich publikacji dotyczył prac oryginalnych ($n = 419$) i artykułów poglądowych ($n = 140$). Pozostałe rodzaje prac stanowiły niewielki odsetek wszystkich publikacji: studium przypadku ($n = 19$), sprawozdania i komunikaty ($n = 18$) oraz przeglądy piśmiennictwa ($n = 17$) (ryc. 1).

W tworzeniu publikacji autorzy najczęściej posługiwali się kwestionariuszem własnej konstrukcji (ryc. 2). Jedyne 14 z zaprezentowanych prac opisywało badanie powtórzone w czasie (2,2%), a grupę kontrolną badanych grup wykorzystano tylko w 5 przypadkach (0,8%).

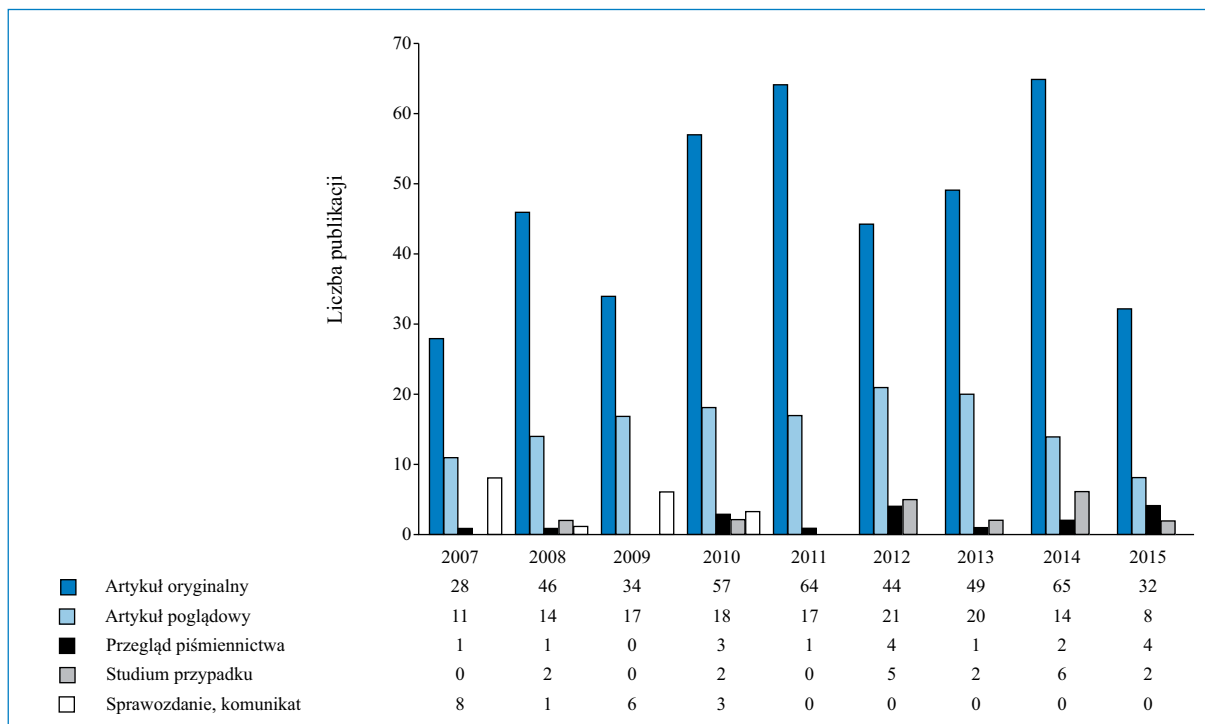
W badaniach publikowanych na łamach „Proble- mów Pielęgniarstwa” najczęściej badaną grupą byli pacjenci — stanowią ponad 40% wszystkich prac oryginalnych (ryc. 3). Ponad 200 publikacji oryginalnych opierało się na badanej grupie liczącej mniej niż 100 osób. W dorobku czasopisma można odnaleźć również 16 publikacji z wykorzystaniem grupy liczącej ponad 1000 osób (tab.1).

Nieco ponad 30% wszystkich prac oryginalnych opierało się na analizie statystycznej otrzymanych wyników, jednak jedynie co piąta praca zawierała nazwę wykorzystanego testu statystycznego oraz wartość współczynnika p (tab. 2).

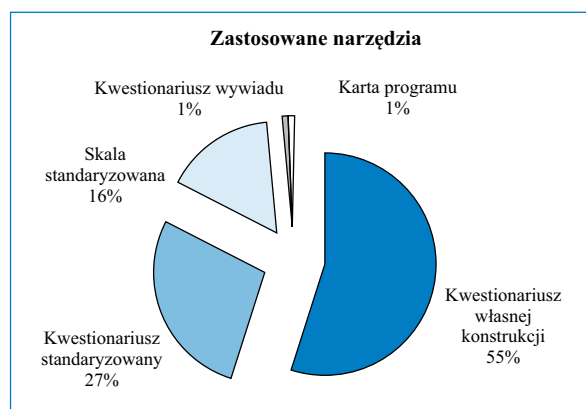
Niemal co piąty ze wszystkich opublikowanych tekstów dotyczył jakości życia pacjentów, nieco mniej podejmowało tematykę związaną z jakością opieki pielęgniarskiej i poziomem świadczonych usług medycznych. W ciągu ostatnich lat zaobserwowano również zwiększenie liczby publikacji związanych z aspektami pielęgniarstwa transkulturowego (tab. 3).

Podsumowanie

Współczesne pielęgniarstwo jest działalnością bardzo złożoną, warunkowaną rolą, jaką odgrywa ono w opiece nad zdrowiem każdej społeczności. Międzynarodowa Rada Pielęgniarek (INC, *International Council of Nurses*) określiła badania naukowe jako niezbędny element prawidłowego wykonywania zawodu pielęgniarki. Podejmowanie działalności badawczej powinno wynikać z naturalnej ciekawości badacza lub przedstawicieli zawodu i opierać się na mocnych podstawach metodologicznych nabytych w procesie kształcenia zawodowego. Każda pielęgniarka czy pielęgniarz powinna się posługiwać uznanymi metodami prowadzenia badań naukowych wykorzystywanymi nie tylko przez nauki medyczne, ale również przez nauki humanistyczne czy pedagogiczne, adaptując je i modyfikując stosownie do własnych potrzeb badawczych. Umożliwiłoby to zmianę charakteru i zakres podejmowanych badań, przez co w realnie wpływałoby na rozwój badań w pielęgniarstwie. Sam zakres badań naukowych w polskim pielęgniarstwie winien być zbieżny z zakresem badań prowadzonych na świecie, a poszczególne obszary badawcze powinny być określane zarówno dla celów praktycznych, dydaktycznych, jak i naukowych. Niezależnie jednak od celu badań ich prowadzeniu powinna przyświecać zasada dobrej praktyki badań

Rycina 1. Liczba publikacji czasopisma „Problemy Pielęgniarstwa” w latach 2007–2015 z podziałem na rodzaje publikacji
Figure 1. Number of publications published in journal “Nursing Topics” in 2007–2015 broken down by type of publication

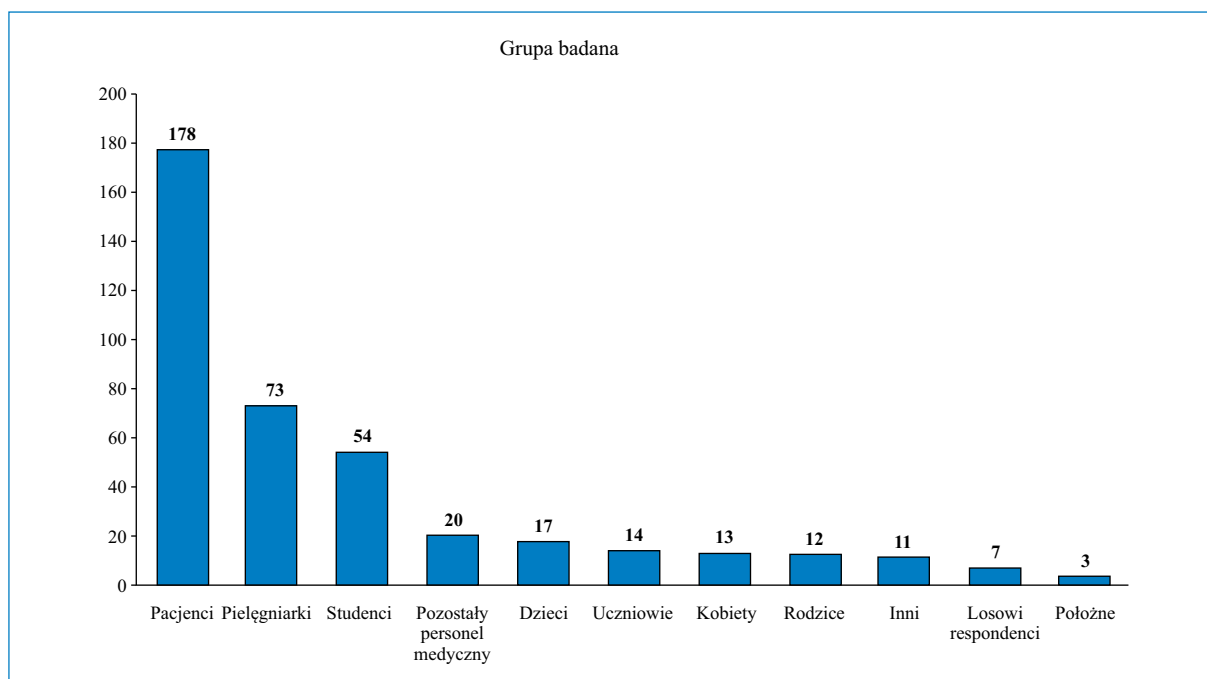
Rycina 2. Rodzaje narzędzi badawczych wykorzystanych do badań w pracach oryginalnych
Figure 2. Types of research tools used for analysis in original papers

naukowych, które opierają się na paradygmacie EBP (*Evidence-based Practice*).

Zarówno ICN, jak i towarzystwa naukowe skupiające przedstawicieli tej grupy zawodowej podkreślają rolę i znaczenie badań naukowych dla rozwoju współczesnego pielęgniarstwa, uznając je za warunek konieczny do profesjonalnego wykonywania zawodu. Ponadto stanowisko ICN w sprawie badań naukowych

jasno wskazuje publikacje naukowe jako warunek kształtowania i aktualizowania wiedzy, oceniania i realizacji praktyki i świadczeń pielęgniarstwa oraz dostarczania dowodów, które umożliwiają interpretację istoty praktyki, badań oraz zarządzania w pielęgniarstwie [3].

Periodyk „Problemy Pielęgniarstwa” jest jednym z wiodących czasopism w dziedzinie pielęgniarstwa i położnictwa w Polsce. Przez wiele lat w rankingu czasopism naukowych prezentowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego miał najwyższą punktację naukową spośród wszystkich polskich czasopism pielęgniarstwa. Przegląd artykułów opublikowanych w tym periodyku zwraca uwagę na znaczący wzrost ich liczby oraz rozwój tendencji do wydawania pozycji specjalistycznych w obszarze pielęgniarstwa. Socjologowie i historycy zwracają uwagę na znaczący udział czasopiśmiennictwa profesjonalnego w upowszechnianiu idei zawodowych [4]. Dzięki tym funkcjom czasopismo zaspokaja potrzeby związane z przynależnością do określonej grupy zawodowej, dzielenia się wiedzą, a także przeżyciami i doświadczeniami. Ponadto jest inspiracją do rozwoju zawodowego i ustawicznego kształcenia się oraz jest swego rodzaju potwierdzeniem ważności swojej pracy jako służby społecznej i jako działań istotnych z punktu widzenia dobra społecznego.

Rycina 3. Charakterystyka i liczebność grup badanych

Figure 3. Characteristics and numbers of study groups

Tabela 1. Podział opublikowanych prac z grupą badaną z uwzględnieniem jej liczebności

Table 1. The division of published works including numbers of the study group

Liczba badanych	Liczba publikacji	%
0–100	n = 201	67,44
101–300	n = 45	15,10
301–500	n = 19	6,37
501–1000	n = 17	5,70
1001 i więcej	n = 16	5,36

„Problemy Pielęgniarstwa” to czasopismo naukowe, organ prasowy Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego, dlatego też oczekiwanie środowiska pielęgniarskiego co do poziomu naukowego prezentowanych na jego łamach prac jest bardzo wysokie. Czasopismo powinno gwarantować publikację tekstów o najwyższych, światowych standardach naukowych. Zgodnie z aktualnymi tendencjami, które można obserwować w czasopiśmie międzynarodowych, wyniki badań prezentowanych na łamach czasopisma „Problemy Pielęgniarstwa” powinny spełniać kryteria EBNP (*Evidence-based Nursing Practice*) i opierać się przede wszystkim na wiarygodnych dowodach naukowych. W chwili obecnej tematyka EBNP co-

Tabela 2. Liczba publikacji z uwzględnieniem wykorzystania metod statystycznych

Table 2. The number of publications including the use of statistical methods

Wybrane elementy publikacji	Liczba publikacji	%
Analiza statystyczna	n = 143	34,12
Nazwa testu statystycznego	n = 95	22,67
Określenie współczynnika istotności statystycznej p	n = 89	21,24

raz częściej pojawia się w polskim piśmiennictwie pielęgniarskim, podkreślając znaczenie i korzyści wynikające z jego wdrożenia do praktyki zawodowej, wzorując się na jego doskonałym funkcjonowaniu w innych krajach wysoko rozwiniętych, tym samym próbując uświadomić i uzupełnić wiedzę polskiego środowiska pielęgniarskiego w tej dziedzinie [5–10]. Warto podkreślić, że w ostatnich latach na łamach „Problemy Pielęgniarstwa” ukazuje się coraz więcej prac oryginalnych, co jest dobrym prognostykiem na przyszłość i świadectwem coraz większego zainteresowania pielęgniarek prowadzeniem badań naukowych, a co za tym idzie — doskonaleniem codziennej praktyki i profesjonalizacją zawodu. Jednakże w zdecydowanej większości są to prace oparte na badaniach prowadzonych w nielicznych, nierepre-

Tabela 3. Podział opublikowanych prac z uwzględnieniem podejmowanej tematyki**Table 3.** The division of published works including taken topics

Tematyka		Liczba publikacji	%
Zagadnienia kliniczne	Kardiologia	n = 13	2,12
	Nefrologia	n = 3	0,48
	Farmakologia	n = 5	0,81
	Endokrynologia	n = 4	0,65
	Chirurgia	n = 14	2,28
	Onkologia	n = 8	1,30
	Neurologia	n = 6	0,97
	Pediatrica	n = 8	1,30
	Ginekologia	n = 9	1,46
Kształcenie	Przeddyplomowe	n = 21	3,42
	Podyplomowe	n = 15	2,44
Pacjenci	Jakość życia	n = 115	18,76
	Edukacja i wiedza	n = 41	6,68
	Bezpieczeństwo	n = 16	2,61
	Postawy	n = 55	8,97
Personel medyczny	Jakość opieki	n = 74	12,07
	Postawy i wiedza	n = 49	7,99
	Organizacja pracy	n = 44	7,17
	Bezpieczeństwo i higiena pracy	n = 17	2,77
Pielęgniarstwo transkulturowe	n = 24	3,91	
Profilaktyka	n = 41	6,68	
Narzędzia do badań	n = 12	1,95	
Historia zawodu	n = 21	3,42	

zentatywnych grupach badanych, zazwyczaj badania jednoosobowe, a tylko niewielki odsetek z nich zawiera badania porównawcze lub badania z grupą kontrolną. Większość badań prowadzonych jest przy użyciu własnego kwestionariusza ankiety, a z narzędzi standaryzowanych, umożliwiających porównywanie uzyskanych wyników z innymi, światowymi publikacjami, korzysta nieznaczna liczba autorów. Ponadto tylko jedna trzecia publikacji, zgodnie z zasadami EBNP, zawiera analizę statystyczną prezentowanych wyników badań. Zwraca również uwagę wciąż duży odsetek publikowanych prac poglądowych, niewnoszących zwykle niczego nowego do aktualnej wiedzy, opartych często na książkach i podręcznikach, a nie na aktualnym, polskim i światowym piśmiennictwie

źródłowym. Niepokojące jest również, że na łamach czasopisma „Problemy Pielęgniarstwa” bardzo rzadko ukazują się prace o charakterze przeglądów piśmiennictwa, a publikowane prace przeglądowe nie spełniają kryteriów przeglądów systematycznych (*systematic review*). Zdaniem autorów może to być spowodowane brakiem znajomości zaawansowanego warsztatu naukowego w tej grupie zawodowej, co wynika z braku doświadczenia w prowadzeniu badań naukowych przez pielęgniarki w poprzednich latach oraz brakiem kształcenia w obszarze metodologii badań naukowych w poprzednim systemie kształcenia pielęgniarek i położnych.

Niezadowalający stan badań naukowych w polskim pielęgniarstwie może również wynikać z braku tradycji badawczej w pielęgniarstwie oraz niedostatecznego przygotowania metodologicznego przedstawicieli zawodu do prowadzenia pracy naukowej [11]. Przyczyną może być również brak dostatecznego zaangażowania się, na przykład finansowego organizacji pielęgniarskich, samorządu zawodowego czy towarzystw naukowych, które nie są w stanie wywierać wpływu na potencjalnych badaczy i decydentów odpowiedzialnych za funkcjonowanie sektora zdrowia [3].

Nauki o zdrowiu są dziedziną młodą. Realizowane dotychczas kształcenie w takich obszarach jak pielęgniarstwo odbywało się głównie na poziomie średnim (np. licea medyczne, studium zawodowe). Program i treści kształcenia w tych szkołach nastawione były przede wszystkim na doskonalenie umiejętności zawodowych, w niewielkim stopniu lub w ogóle nie uwzględniając umiejętności badawczych i warsztatu naukowego. W związku z brakiem wcześniejszych tradycji kształcenia w tym obszarze wciąż brakuje również wystarczającej liczby kadr zajmujących się kształceniem umiejętności badawczych w różnych grupach zawodowych specjalistów nauk o zdrowiu.

Ponadto, zgodnie ze światowymi tendencjami, w praktyce zawodowej specjalistów nauk o zdrowiu (pielęgniarek, położnych czy dietetyków) kładzie się coraz większy nacisk na wykorzystywanie wyników badań naukowych (EBP), co ma wpłynąć korzystnie nie tylko na bezpieczeństwo pacjenta, personelu medycznego czy skuteczność wykonywanych procedur medycznych, lecz również na ich efektywność finansową.

Zdaniem autorów, ze względu na obserwowane ostatnio coraz częściej zainteresowanie środowiska pielęgniarskiego udziałem w badaniach naukowych i prowadzeniem ich, czego świadectwem jest coraz większa liczba konferencji naukowych, jak również powstających pielęgniarskich czasopism naukowych, w środowisku pielęgniarskim należy promować prowadzenie badań naukowych zgodnych z najwyższymi standardami metodologii badań naukowych. Należy

również promować badania wielośrodkowe, prowadzone według jednolitych protokołów badawczych.

Z związku z rosnącym zapotrzebowaniem środowiska pielęgniarskiego na kompetencje związane z prowadzeniem badań naukowych oraz analizą ich wyników należy rozszerzyć także dostępną ofertę kształcenia podyplomowego o treści uwzględniające szeroko pojętą tematykę prowadzenia badań naukowych w pielęgniarstwie.

Piśmiennictwo

1. Problemy Pielęgniarstwa: www.pp.viamedica.pl; data pobrania: 27.11.2015.
2. Nowakowska H., Olszewska J., Grabowska H. Polskie czasopisma pielęgniarskie. *Probl. Piel.* 2012; 20 (4): 535–538.
3. Kunecka D. Aspekty etyczne badań naukowych w polskim pielęgniarstwie. *Annales. Etyka w życiu gospodarczym* 2015; 18 (3): 109–118.
4. Wrońska I. *Polskie Pielęgniarstwo 1921–1939*. Wyd. Norbertinum, miejsce??? 1991; 83–89.
5. Belowska J., Panczyk M., Gotlib J. Comparison of knowledge and attitudes towards the use of scientific research in clinical practice among departmental and charge nurses. *Pol. J. Public Health* 2014; 124 (3): 138–144.
6. Belowska J., Panczyk M., Zarzeka A. i wsp. Wiedza i postawy pielęgniarek po ukończeniu szkolenia specjalizacyjnego z pielęgniarstwa epidemiologicznego wobec praktyki zawodowej opartej na dowodach naukowych — doniesienie wstępne. *Probl. Piel.* 2015; 23 (2): 150–159.
7. Belowska J., Panczyk M., Zarzeka A. i wsp. Knowledge and attitudes of nurses after completion of specialist training in palliative nursing care against evidence-based professional practice. *Pielęg. Pol.* 2015; 4 (58): 425–429.
8. Gotlib J., Belowska J., Żmuda-Trzebiatowska H. i wsp. Ocena wiedzy i postaw pielęgniarek na temat praktyki zawodowej opartej na dowodach naukowych. *Probl. Piel.* 2015; 23 (2): 177–182.
9. Gotlib J., Belowska J., Panczyk M. Wiedza i postawy pielęgniarek wobec wykorzystywania wyników badań naukowych w codziennej praktyce klinicznej — doniesienie wstępne. *Probl. Piel.* 2014; 22 (3): 281–287.
10. Kędra E. Praktyka Pielęgniarska oparta na faktach — wymóg czy konieczność? *Probl. Piel.* 2011; 19 (3): 391–395.
11. Lenartowicz H., Kózka M. *Metodologia badań w pielęgniarstwie*. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2010.